

Van onze eigen kunst (Groot-Nederlandsche) is het maar beter den Aelbert Bouts, met den onnoozelen Christus, stilzwijgend voorbij te gaan, om den Brouwer, thans in Boymans, te roemen wegens zijn kleuren en zijn plastiek, en eveneens het aan Gerard David toegeschreven portretje van een man met hanglip, zeer individueel van expressie; alsook het mansportretje, vroeger in het Van Stolk-museum, thans voor goed in Twente begraven, waarin zoo goed het mummelende, tandenlooze van den ouderdom is uitgedrukt.

Een primitief, Madonna met Kind, is om der merkwaardigheidswille te vermelden, om zijn profanatie van den Heiligen Geest (de Duif), dien het Christenkind als speelgoed aan een touwtje laat vliegen.

Van J. Lievens is interessant een goed landschap, Rembrandtiek en in zijn kleuren tegelijk Engelsch aandoend; van Rembrandt is prachtig te noemen een laat Jongensportretje; van Terborch is het mansportretje van een hautainen, cynischen Spanjaard uit zijn beste, geestelijke periode, terwijl E. de Witte een van zijn meest opvallend-geometrisch gecomposeerde kerk-interieurs hier heeft. Opvallend is, als interieur met „the invisible man”, een interieur van G. v. d. Heijden, misschien het eerste (volkomen) interieur zonder „stoffage”.

Jan Steen heeft een heel goed Driekoningenfeest, waarop vooral mooi zijn: de in haar leunstoel in elkaar gezakte oude vrouw, het jonge meisje en de kleine op tafel staande koning.

Onder de teekeningen ten slotte een kop van oude vrouw, van Dürer, sterk Italiaansch beïnvloed, met satanischen grijns; en een zeer levende „Indifférent” van Watteau. A. S.

CHARLEY TOOROP IN DE KUNSTZAAL D'AUDRETSCH, 'S-GRAVENHAGE.

Haar expositie bestond uit slechts een gering aantal schilderijen, doch meerendeels zijn ze van een afmeting, dat het zaaltje er geheel mee gevuld was. Op een enkele uitzondering na, was het alles figuur — ten halve lijve zowat en doorgaans véél meer dan levensgroot. Dit laatste op zich zelf is voor het latere werk al van beteekenis. Het duidt op hetgeen zij tegenwoordig nastreeft: nadrukkelijkheid van karakteriseering, waarnaast een neiging tot monumentale uitbeelding, van het „type”. Dit laatste is ondergeschikt, althans in dit werk nog niet een hoofdwaarde. Want daartoe is de grootheid van vormbepaling niet genoegzaam geschraagd door een grootheid van teekenen — waarmee we hier verstaan: de gewisheid van een machtige lijnbestiering, die alle vormwendingen zonder hiaten of breuken tot een voldongen organisme samenbindt. Niettemin kan Charley Toorop soms aan een portretstuk, als dat van haar vader, statuur bijzetten.

Het latere werk, als een nieuwe onderneming, werd voorbereid door een strenge en vasthoudende studie in enkel zwart-en-wit. Tal van teekeningen, naar koppen, heeft ze gemaakt van straffe belijning, gericht op een nadrukkelijke bepaling van de physionomische kenmerken — of misschien hier beter gezegd: op de onverbloemde uitdrukking van de accidenteele eigenaardigheden en de stellige aanduiding der onderscheidene plans in hun plastisch verband, door het leven, altijd verschillend, in ieder gelaat uitgeboetseerd.

De schildering heeft zich mede gewijzigd naar dezen nieuwen koers in het streven, waarin we kunnen vinden een verderen innerlijken groei van deze geëxalteerde schildersnatuur, bij het klimmen der jaren. Het kleurwezen ook is in de schakeeringen veel minder gecompliceerd dan vroeger, herleid tot een gamma van enkele grondkleuren, waarin de vaste rood-okers het hoofdaandeel hebben. De wil tot een straf, rechtstreeks, schier meedoogenloos karakteriseeren, kan soms tot het excessieve zijn doorgedreven, met een zekere halstarrigheid, die kenteekenend is voor een ontoereikende vormbeheersching. De stellige belijning heeft dan geen spanning meer, de vormen zijn vastgelegd tot roerloosheid; de kleuraanslag is zonder klank — „de kleur is niet uit de verf.” Dit zijn de tegenzijden van deze stroeve, maar kernachtige nadrukkelijkheid in de karakteriseering. En mochten we soms dit ontoereikende in de plastische uitvorming constateeren, dan staat daar tegenover een aanzienlijk effectief: de hevige expressiviteit, die herhaaldelijk aangrijpend is in deze menscheitbeeldingen. Het figuurstuk krijgt dan bij Charly Toorop een bijzondere en zeer eigene beteekenis, evenals het typeerende element bij die voorstelling van de verschillende figuren, groeps-gewijze in tafereel gebracht. Het zijn (buiten de portretstukken) menschen, die we, bij wijze van spreken „thuis kunnen brengen” uit de werkelijkheid — menschen uit de volkslagen en klein-burgerlijke kringen, die de merkteekenen dragen der knoestigheden van het leven.... en die niet zoeken te maskeeren.

En even onverholen, maar met klemmende accenten, is uitdrukking daarvan gezocht in een kunstvorm, die ruw en zelfs barbaarsch kan schijnen. Een uiterlijke beschaving als bijv. in het portretgeschilder van een Van Wely is hier ook zeker niet na te wijzen en evenmin (om een graad van kunstwaardigheid hooger te komen) is dit werk behagend als dat van Thérèse Schwartze. Maar nu we toch tegenstellingen noemen is het veelzeggend, dat we een andere schilderes: Suze Robertson niet zouden noemen; want deze, op andere wijze, is als kunstenaar toch ook weer van het ras van Charley Toorop. Dat intusschen, buiten het vulgaire, ook het schoone, of het edele, in haar figuurschilderen tot uitdrukking kan komen, valt op te merken bij het portret van haar dochttertje in den familie-groep.

W. St.

REMBRANDT VAN RIJN. DAVID BIEDT HET HOOFD VAN GOLIATH AAN KONING SAUL AAN.
(TENT. „OUDE KUNST,” INZ. J. GOUDSTIKKER, AMSTERDAM).

JAN LIEVENS. DUINLANDSCHAP.
(TENT. „OUDE KUNST,” INZ. D. A. HOOGENDIJK & CO., AMSTERDAM).

HENDRIK AVERCAMP.

IJSVERMAAK.

(TENT. „OUDE KUNST,” INZ. P. DE BOER, AMSTERDAM).

ALBERT TERMOTE.

MADONNA.

DEJNEKA.

DEMONSTRATIE.

HUGO LANDHEER IN DE KUNSTZAAL „DE POORT,”
'S-GRAVENHAGE

't Is begrijpelijk, dat naar de persoonlijke zienswijze van menig normalen schilderijen-liefhebber, deze voorstellingen van landschap, stadsgezicht, kerkinterieur, etc. onzinnig zijn. 't Is echter ook niet sinds vandaag of gister eerst gebleken, dat die zienswijze nog al eens kortzichtig kan wezen! Bovendien moeten we met de kwalificatie: onzinnig en zelfs „verdwaasd” wat omzichtig in 't gebruik zijn.

Iedere kunstuiting functionneert als suggestie, zij 't dan op zeer verschillende wijs. Iedere schepping is ook een waanbeeld en hiervan tevens is er veelsoortigheid, waarmee dus aan de beoordeeling verschillende normen gesteld zijn. We kunnen gelooven in de onwaarschijnlijkheden van Jeroen Bosch als in de klaarblijkelijke natuurgetrouwheid bij oud-hollandsche stillevensschilders.

Het werk van Landheer is suggestief (of moet als zoodanig werken althans) op ongewone wijs, omdat daarin de werkelijkheid in gedaanten gegeven wordt, geheel afwijkend van die, waarin ze ons als wèlbekend verschijnen. We spreken dan van: waanbeelden in misprijzenden, óf, van: visioenen in goedkeurenden zin. Voor den zakelijken zielkundigen vorscher, zijn misschien deze voorstellingen, waarin tegen de wetten der logica in, alles schijnt te tuimelen of scheef en schots van verhoudingen lijkt, als in de expressionistische films van Dr. Calligari, etc, de ontlasting van een obsessie. 't Eenvoudigste echter is het, voor een algemeene aanduiding, deze schilderijen te noemen gerealiseerde droomtafereelen. Echter niet in letterlijken zin genomen, alsof de schilder alleen zijn droomen uitschildert! Toch, in de sfeer van het betrekkelijk onwezenlijke worden we verplaatst, als de zin van die ongewone voorstellingswijze tot ons doordringt. Het zijn dan geen onwaarschijnlijkheden meer, al ligt het waarschijnlijke hier aan de grens van de geheimzinnige en nog geheel onbegrepen wereld van den droom. Maar dan een droom, die in wakenden toestand te beleven kan zijn — wanneer we, zonder er ons rekenschap van te geven (of ons te ontnuchteren) ons herhaaldelijk scheppen droombeelden, die geen.... hersenschimmen zijn. Zooals uit het werk van Landheer (met meer of minder gelukkige voorbeelden evenwel) te demonstreeren zou zijn. Ze zijn in werkelijkheid van suggestieve werking — dat is: ze dragen over als aanneemlijkheden voorstellingen, zooals ze uit een individueel gewaarwordingsleven gewekt zijn. Want in een wel verwijderd, maar niettemin innerlijk verband, staan deze naar het hallucinaire zweemende verbeeldingen met de werkelijkheid.

W. St.